

Politiskā drošība

MALVĪNE STUČKA, VALDIS OTZULIS

Politiskās drošības jēdziens ir saistīts ar valsts pārvaldes institūciju darbības stabilitāti, to leģitimitāti un ideoloģisko noturību, kā arī ar varas līmeņu attiecībām un to atzišanu/vērtēšanu. Politiskās drošības subjektīvā drošības uztvere liecina par iedzīvotāju un varas attiecībām, kuras var vairost stabilitāti un veicināt cilvēku līdzdalību vai, tieši pretēji, – radīt spriedzi un pat vardarbības pieaugumu. Rakstā analizēts, cik lielā mērā iedzīvotājus uztrauc politiskā drošība, kā vērtēta valsts institūciju stabilitāte, ievēlēto amatpersonu (deputātu) darbs, kā arī pašvaldību darbs un kāda ir kopējā Latvijas iedzīvotāju subjektīvā uztvere par politisko drošību. Pētījuma laikā noskaidrots, ka politiskā drošība ir viens no svarīgākajiem aspektiem Latvijas iedzīvotājiem un viņus satrauc ar to saistītās problēmas.

Atslēgvārdi: politiskā drošība, politiskie draudi, Latvijas pašvaldības.

The concept of political security includes the stability of public administration institutions, the legitimacy and ideological persistence of these institutions, and the relationship among the different levels of government, including mutual recognition and evaluation. Political security demonstrates the character of the relationship between political institutions and society, which can increase stability and participation or do just the opposite – provoke tensions and even spread violence. The article defines the subjective perception of political security in Latvia and brings light to the population's concerns regarding political security, the stability of public institutions, the work of elected deputies and the work of local governments. The article suggests that political security is one of the most important aspects for the residents of Latvia and that they are deeply concerned with the problems associated with political security.

Keywords: political security, political threats, Latvian municipalities.

Ievads

Politiskās drošības jēdziens ir saistīts ar valsts pārvaldes institūciju darbības stabilitāti, to leģitimitāti un ideoloģisko noturību, kā arī ar varas līmeņu attiecībām un to atzīšanu/vērtēšanu. Politiskās drošības kontekstā nozīmīga ir valsts institūciju stabilitāte un pārvaldes sistēmas darbības leģitimitāte.¹ Tādi politiskie apdraudējumi kā pārvaldes sistēmas kapacitātes trūkums, korupcijas novājināta pārvalde un politiskā sistēma, kā arī neregulēta privātuma politika mūsdienu digitālajā pasaulē rada jaunus izaicinājumus un nedrošību valstij un tās iedzīvotājiem.² Politiskā drošība iezīmē to problēmjautājumu loku, kas jārisina valstij, piemēram, valdības spēju pieņemt atbildīgus un izskaidrotus lēmumus, kas atbilstu sabiedrības interesēm un gaidām. Politiskās drošības subjektīvā uztvere liecina par iedzīvotāju un varas attiecībām, cik lielā mērā iedzīvotājus uztrauc politiskā drošība, kā tiek vērtēta valsts institūciju stabilitāte un uztverts ievēlēto amatpersonu (deputātu) un pašvaldību darbs.

Lai nonāktu pie secinājumiem par to, cik lielā mērā iedzīvotājus uztrauc politiskā drošība, tika vērtēta valsts institūciju stabilitāte, ievēlēto amatpersonu (deputātu) darbs, kā arī pašvaldību darbs. Raksts ir sadalīts šādās daļās: pirmkārt, aplūkoti iepriekš veiktie pētījumi politiskās drošības jomā. Otrkārt, ir analizēts politiskās drošības jēdziens un identificētas tā būtiskākās pazīmes. Treškārt, analizēti fokusa grupu intervijās iegūtie rezultāti, kuri atspoguļo Latvijas iedzīvotāju subjektīvās bažas politiskās drošības jomā.

Kas paveikts politiskās drošības izpētē?

Latvijā ir ievērojams skaits gan kvalitatīvu, gan kvantitatīvu pētījumu par atsevišķiem politiskās drošības elementiem, kā, piemēram, korupciju, iedzīvotāju līdzdalību vēlēšanās, valdības stabilitāti un tās pieņemtajiem lēmumiem un cilvēktiesībām.

Politiskā drošība no subjektīvās uztveres viedokļa Latvijā pirmo reizi pētīta ap 2002. gadu, kad Māras Šīmanes redakcijā iznāk ANO Attīstības programmas izdevums "Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2002/2003. Cilvēkdrošība". Šajā pārskatā uzsvars likts uz cilvēkdrošību, kuras ietvaros skatīta politiskā drošība, definējot tādus elementus kā cilvēku pamattiesību un pamatbrīvību

¹ Buzan, B. (2007). *People, states & fear: an agenda for international security in the post-cold war era*. Colchester, England: European Consortium for Political Research Press.

² Costa, T. G. (2008). *Political Security, an Uncertain Concept with Expanding Concerns*, p. 8. Pieejams: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-540-75977-5_42

ievērošana, uzticēšanās valdībai, valdības darbības spēja, korupcijas izjūtamība un iesaiste politiskajā dzīvē.³

Atsevišķi politiskās drošības sektora elementi atspoguļoti tautas attīstības pārskatos, sākot jau ar 1995. gadu, – uzticēšanās valsts pārvaldei, attiecības starp iedzīvotājiem, pašvaldību un centrālo varu, ombuda institūcijas ieviešana u. c.⁴ Pētījumi par korupciju kā vienu no politiskās drošības elementiem Latvijā sāk parādīties līdz ar “Sabiedrības par atklātību – Delna” dibināšanu 1998. gadā. “Delnas” pirmais pētījums par korupciju Latvijā izdots 2000. gadā, akcentējot nepieciešamību pēc sabiedrību integrējošas programmas, kas veicinātu nacionāli valstiskās identitātes pieaugumu, samazinātu cilvēku atsvešināšanos, sekmētu sabiedrības tiesisko un pilsonisko izglītošanu.⁵

Līdz ar korupcijas aktualizāciju akadēmiskajā vidē parādās virkne pētījumu, pievēršoties tādiem jautājumiem kā korupcijas riski veselības aprūpes sistēmā,⁶ publiskajos iepirkumos,⁷ valsts pārvaldē.⁸

Vienlaikus Latvijā tiek veikti regulāri kvantitatīvi pētījumi par iedzīvotāju uzticēšanos valdībai, iestādēm un pašvaldībām. Tā, piemēram, no 2002. gada SIA “Latvijas Fakti” un pētījumu centrs SKDS regulāri veic sabiedriskās domas aptaujas.⁹

Latvijā ir veikti vairums pētījumu par iedzīvotāju līdzdalību politiskajās norisēs, piemēram, 2015. gada pētījumā par mazākumtautību līdzdalību demokrātiskajos procesos Latvijā tiek norādīts, ka mazākumtautībām ir salīdzinoši augsta interese iesaistīties politiskajos procesos, taču tajā pašā laikā cittautiešos ir zema pārliecība, ka kaut kas mainīsies Saeimas, valdības vai pašvaldību līmenī.¹⁰ Arī pētījumā par jauniešu politisko līdzdalību Latvijā tiek secināts, ka jauniešu interese par politiku ir izteikti zema, to priekšstats par politiku ir

³ Sīmane, M. (ed.) (2003). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2002/2003. Cilvēkdrošība*, 30. lpp. Pieejams: http://providus.lv/article_files/920/original/UNDP2003_ful_lv.pdf?1326366357

⁴ *Tautas attīstības pārskati*. Pieejams: <https://www.lu.lv/zinatne/zinatniskas-publikacijas/tautas-attistibas-parskati/>

⁵ Putniņa, A., Sednieks, K. (2000). *Korupcijas seja Latvijā*. Rīga: Sabiedrība par atklātību – Delna, 104. lpp.

⁶ Mangule, I. (2015). *Korupcija veselības sektorā: izaicinājumi un labās prakses piemēri Latvijā*. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS.

⁷ Skatīt arī: Kriviņš, A. (2015). *Korupcijas novēršana un apkarošana publisko iepirkumu jomā*. Rīga: Drukātava.

⁸ SKDS. *Pētījums par korupciju valsts iestādēs*. Pieejams: https://www.mercell.com/lv-lv/31549912/skds_petijums_par_korupciju_valsts_iestades.aspx [skatīts 10.09.2020.]

⁹ Kaktiņš, A. *No sabiedrības uzticības krīzes līdz valsts drošībai: riski lēmumos, komunikācijā vai kur citur?* Pieejams: <https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/15-40%20Arnis%20Kaktins.pdf>

¹⁰ Pētījums “Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos Latvijā” (2015). Rīga: Baltic Institute of Social Science, 51. lpp.

negatīvs, turklāt jauniešu vidū nav viedokļu līdera.¹¹ Pašvaldību līmenī ir veikts pētījums, izvēloties Ķekavas novada gadījuma analīzi un secinot, ka pašvaldību līmenī iedzīvotāju viedokļi un priekšlikumi netiek iekļauti attīstības plānošanas dokumentos vai to daļība nav radījusi redzamas izmaiņas.¹²

Līdzīgi kā citi politiskās drošības elementu pētījumi, arī pētījumi par cilvēktiesībām Latvijā ir veikti regulāri, un pamatā tos veic Tiesībsarga birojs, Labklājības ministrija, Latvijas Cilvēktiesību centrs. Veiktas arī atsevišķas sabiedriskās aptaujas. 2006. gadā *Providus* veica pētījumu par cilvēktiesībām Latvijā, kur secināja, ka lielākā daļa iedzīvotāju par svarīgām uzskata tiesības uz izglītību un tiesības uz sociālo garantiju nodrošinājumu, tiesības uz darbu un taisnīgiem, labvēlīgiem darba apstākļiem.¹³ Šajā pašā pētījumā secināts, ka apmierinātība ar cilvēktiesību ievērošanu iedzīvotāju vidū nav viennozīmīga, daļa uzskata, ka cilvēktiesību ievērošana Latvijā ir pozitīva, savukārt otra daļa norāda, ka pastāv trūkumi politiskajā un ekonomiskajā vidē.¹⁴

Tomēr tieši pēdējos divos gados (2019. un 2020. gadā) ir sagatavoti vairāki nozīmīgi pētījumi, kas skar politiskās drošības jomu. Ievas Bērziņas un Ulda Zupas 2020. gada pētījumā par Latvijas sabiedrības gribu aizstāvēt valsti secināts, ka 50% respondentu uzticas savai pašvaldībai, bet 30% valdībai. Pētījumā atklāts, ka uzticēšanās pašvaldībām ir augstāka nekā valdībai, jo pašvaldības vadītāji ir tuvāk iedzīvotājiem, vieglāk sasniedzami un ikdienā ir redzami sasniegtie rezultāti pilsētas attīstības veidošanā.¹⁵

Valdības darbības spēja¹⁶ jeb tās kapacitāte veikt tai noteiktos uzdevumus ir pētīta Turības biznesa indeksā, kur SKDS, aptaujājot uzņēmējus, secināja, ka valdības darbības ietekme uz uzņēmējdarbību drīzāk traucē. Tas pamatots ar uzņēmējdarbību saistītas likumdošanas mainību, lielu administratīvo slogu un neprognozējamību pieņemtajos lēmumos.¹⁷ Tāpat arī 2019. gada decembrī SKDS veica iedzīvotāju aptauju par Latvijas valdības darbu, kur iedzīvotāji

¹¹ Exocol Latvia (2015). *Jauniešu politiskā līdzdalība Latvijā: situācijas raksturojums un līdzdalības faktoru (determinantu) analīze*. Rīga: Latvijas Jaunatnes padome, 31. lpp.

¹² Lukjanska, R. (2017). *Pilsoniskās iesaistes veicināšana pašvaldībās: Ķekavas novada piemērs*. Rīga: Latvijas Pilsoniskā alianse, 18. lpp.

¹³ Baltijas sociālo zinātņu institūts (2006). *Pētījums par cilvēktiesībām Latvijā*. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 3. lpp.

¹⁴ Turpat.

¹⁵ Bērziņa, I., Zupa, U. (2020). *Latvijas sabiedrības griba aizstāvēt valsti: veicinošie un kavējošie faktori*. Rīga: Nacionālās aizsardzības akadēmijas Drošības un stratēģiskās pētniecības centrs, 14. lpp.

¹⁶ Darbības spēja jeb kapacitāte (angļu val. *capacity*) – darbības resursu pietiekamība, t. i., darbinieku, tehniskā aprīkojuma un finanšu daudzums un piemērotība. Zobena, A. (red.) (2006). *Latvijas pārskats par tautas attīstību*. Rīga: Sociālo un politisko pētījumu institūts, 14. lpp.

¹⁷ SKDS (2020). *Turības Biznesa Indekss*. Pieejams: <https://www.turiba.lv/lv/augstskola/turibas-biznesa-indeks> [skatīts 10.09.2020.]

norādīja, ka ir neapmierināti ar valdības darbu, tādējādi pastāvošās valdības darbaspējas vērtējums iedzīvotāju vidū turpina kristies.¹⁸

Tiesībsarga birojs arī pēdējos gados ir veicis nozīmīgus pētījumus, kuros ir aplūkoti citi politiskās drošības elementi. Pētījumā par nodokļu reformu secināts, ka netiek izpildīti pamatprincipi attiecībā uz vienlīdzību, neitralitāti, stabilitāti un vienkāršību.¹⁹ Veicot pētījumu par labas pārvaldības principiem pašvaldībās, Tiesībsarga birojs secināja, ka valsts un pašvaldību iestādēs pastāv atklātības trūkums, korupcijas riski, savukārt pieklājīga un pretimnākoša attieksme pašvaldībās ir uzlabojusies.²⁰ 2020. gadā tika veikts pētījums par diskrimināciju darba vidē, secinot, ka diskriminācija samazinās, bet joprojām darba tirgū ar diskrimināciju saskaras jaunieši un pirmspensijas vecuma iedzīvotāji.²¹

Pārskatot pieejamo akadēmisko literatūru un sabiedriskās domas aptaujas, var secināt, ka Latvijā pētījumi par politisko drošību ir sadrumstaloti un sadalīti pa tās elementiem. Tikai skatot katru elementu kopā ar citu elementu, var veidot pilnīgu ainu par politisko drošību Latvijā.

Politiskās drošības jēdziens

Viens no drošības pētniekiem ir Barijs Buzans (*Barry Buzan*), kurš piedāvāja plašāku drošības jēdziena skatījumu, kas atspoguļots 1982. gadā grāmatā “Cilvēki, valstis un bailes” (*People, States and Fear*),²² tai skaitā definējot politisko drošību. Vēlākajos darbos drošības pētnieki Barijs Buzans, Ole Vēvers, Jāps de Vilde (*Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde*), kuri pārstāv Kopenhāģenas skolu, norāda, ka politiskā drošība ir saistīta ar sociālās kārtības organizēšanu un stabilitātes nodrošināšanu. Tādējādi politiskās drošības sektors savos pamatos aplūko iespējamus draudus valsts suverenitātes ilgtspējai.²³ Politisko

¹⁸ Leta. Aptauja: Turpina kristies Kariņa vadītās valdības darba vērtējums. *Diena*, 19.01.2020. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/aptauja-turpina-kristies-karina-vaditas-valdibas-darba-vertejums-14234000> [skatīts 10.09.2020.]

¹⁹ Koņušveskis, R. u. c. (2019). *Nodokļu reforma neapliekamā minimuma, atvieglojumu un attaisnoto izdevumu piemērošanas problēmu, efektivitātes un risinājumu izvērtējumā*. Rīga: Latvijas Republikas tiesībsargs, 199. lpp.

²⁰ Arklone, I. (2017). *Labas pārvaldības ievērošana valsts un pašvaldības iestādēs* Rīga: Latvijas Republikas tiesībsargs, 46.–47. lpp.

²¹ Norstat (2020). *Diskriminācijas izplatība nodarbinātības vidē Latvijā*. Rīga: Latvijas Republikas tiesībsargs.

²² Buzan, B. (2007). *People, states & fear: an agenda for international security in the post-cold war era*. Colchester, England: European Consortium for Political Research Press.

²³ Buzan, B., Wæver, O., Wilde, J. de (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers, p. 141.

drošību saista ar valsts pārvaldes institūciju darbības stabilitāti, to leģitimitāti un ideoloģisko noturību, varas līmeņu attiecībām, pārvaldes statusu un tās atzišanu/vērtēšanu.²⁴

Jāņem vērā, ka līdz ar Kopenhāgenas skolas pārstāvjiem arī citi pētnieki attīstīja politiskās drošības jēdziena izpratni. Viens no virzieniem, kur attīstījās politiskās drošības jēdziena izpratne, ir cilvēkdrošība (*human security*). Cilvēkdrošības pētījumos tiek iekļauta politiskā (valstiskā) drošība (*state security*).²⁵ Politiskie draudi no cilvēkdrošības perspektīvas ir civiltiesību un cilvēktiesību neievērošana, ierēdņu bezatbildība, korupcija, valsts pārvaldes nestabilitāte un tiesu sistēmas nepilnības.²⁶ Līdz ar to cilvēkdrošības ietvaros politisko drošību nosaka valdības stabilitāte, leģitīms likumdošanas process, skaidra lēmumu pieņemšanas procedūra, efektīva valsts pārvalde, līdzdalība vēlēšanās un lēmumpieņemšanas procesos un cilvēktiesību ievērošana.²⁷

Pētnieks Jorgs Nefs (*Jorge Nef*) norāda, ka politiskajā drošībā ietilpst pārstāvniecība, autonomija (brīvība), līdzdalība un iespēja paust atšķirīgu viedokli, kas ietver juridisku brīvību, tiesu sistēmas drošību un stabilitāti.²⁸ Līdzīgi 1994. gadā norādīja arī Paza Butdāla (*Paz Buttedahl*), ka politiskā drošība ietver tiesisko drošību, individuālo un kolektīvo piekļuvi tiesai, kā arī aizsardzību pret vardarbību.²⁹ Bjorns Molers (*Bjorn Moller*) uzskata, ka politiskā drošība ir saistīta ar attiecībām starp valsti un tās iedzīvotāju.³⁰

UNESCO pētījumā par Austrumeiropu politisko nedrošību saista ar demokrātijas konsolidācijas problēmām, uzticības trūkumu institūcijām un

²⁴ Filimon, L. M. (2016). *An Overview of the Copenhagen School's Approach to Security Studies: Constructing (In)Security through Performative Power*, p. 54. Pieejams: https://www.academia.edu/38227272/An_Overview_of_the_Copenhagen_School_s_Approach_to_Security_Studies_Constructing_In_Security_Through_Performative_Power

²⁵ Hassan, O. (2015). Political security: from the 1990s to the Arab Spring. *Contemporary Politics*, 21 (1), pp. 86–99. Pieejams: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13569775.2014.993907?s-croll=top&needAccess=true>

²⁶ Tadjbakhsh, S., & Chenoy, A. (2007). *Human security: Concepts and implications*. Routledge. ISBN 9780415473385.

²⁷ Ozoliņa, Ž. (2014). *Ziņojums par cilvēkdrošības koncepcijas ieviešanu kopienai līmenī*. Pieejams: <https://nvo.lv/uploads/201910181603026858.pdf>

²⁸ Nef, J. (1999). *Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*. Pieejams: <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/21995/IDL-21995.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

²⁹ Buttedahl, P. (1994). *Viewpoint: True Measures of Human Security*. Ottawa: IRDC. Pieejams: <http://www.nzdl.org/cgi-bin/library?e=d-00000-00---off-0cdl--00-0----0-10-0---0---0direct-10---4-----0-11--11-en-50---20-about---00-0-1-00-0-0-11----0-0-&cl=CL1.129&d=HASH0115fbc366ca719a-9b468ad8.7.7&x=1>

³⁰ Bjorn, M. (2000). *The Concept of Security*, p. 7. Pieejams: <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/370659244.pdf>

pieaugošo korupciju.³¹ Iepriekš apskatītie pētījumi par politisko drošību norāda, ka drošība tiek skatīta kopienas un indivīda līmenī, valstij nodrošinot, ka tiek ievērotas iedzīvotāju tiesības, intereses un tie tiek pasargāti, kā arī pieņemtie lēmumi ir leģitīmi, tādā veidā nodrošinot iedzīvotāju drošību.

Par pamatu pētījuma analītiskā ietvara izveidei ir izmantots politiskās drošības sektora definējums, kas izriet no cilvēkdrošības pētījumiem. Atbilstoši tam noteiktas šādas draudu grupas, kas saistītas ar politisko drošību: nelegitīmu politikas lēmumu pieņemšana, sarežģītas vai pat neesošas attiecības starp centru un reģioniem, iedzīvotāju neiesaistīšanās lēmumu pieņemšanā, nepārraudzītas vēlēšanas.

Lai izzinātu iedzīvotāju subjektīvo drošības uztveri politiskās drošības sektorā un noskaidrotu, vai noteiktos politiskās drošības draudus iedzīvotāji vērtē kā nozīmīgus, fokusa grupu intervijās tika izvirzītas šādas jomas:

- vai iedzīvotājiem ir saprotami *valdības pieņemtie lēmumi*;
- kā *politiskā pēctecība* ietekmē iedzīvotāju drošību, ar to saprotot, vai jaunā valdība turpina iesāktu politisko kursu vai arī to pārtrauc, uzstājot uz to, ka tas ir bijis nepareizs;
- vai, pēc iedzīvotāju domām, politiķi spēj piedāvāt *saprotamu ilgtermiņa attīstības plānu*, lai samazinātu biežas likumdošanas izmaiņas, piemēram, nodokļu politikā;
- vai *politiskās attiecības starp centru un reģioniem* ir līdzsvarā vai pastāv būtiskas atšķirības, kas ietekmē iedzīvotāju politiskās drošības uztveri;
- vai *pašvaldības darbība un lēmumu pieņemšanas process* ir caurspīdīgs un iedzīvotājiem saprotams, turklāt tāds, kurā būtu atspoguļotas iedzīvotāju vēlmes par sociālo aprūpi, infrastruktūru utt.;
- vai iedzīvotāji uzskata, ka *vēlēšanas* ir leģitīmas, ar to saprotot, ka iedzīvotāji uzticas vēlēšanu norisei;
- vai, pēc iedzīvotāju domām, *korupcija* ir problēma un to var identificēt gan valsts, gan pašvaldību līmenī kā problēmu, kas ietekmē viņu politiskās drošības uztveri.

³¹ Tadjbakshs, Sh., Tomescu-Hatto, O. (2007). *Promoting human security: ethical, normative and educational frameworks in Eastern Europe*, p. 52. Pieejams: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000151145?posInSet=1&queryId=e7e86a89-64bc-4890-8737-d7985bb43043>

Latvijas iedzīvotāji par politisko drošību

Fokusa grupu intervijās primārais uzdevums bija noskaidrot, ko iedzīvotājiem nozīmē politiskās drošības elementi katram personīgi un kuri no tiem viņus satrauc un rada bažas par politisko drošību. Iegūtie rezultāti tālāk izklāstīti detalizētāk, lai iegūtu padziļinātāku izpratni par iedzīvotāju politiskās drošības uztveri, t. sk. aplūkojot iepriekš noteiktās jomas.

Valdības pieņemtie lēmumi

Iedzīvotāju ieskatā, valdības stabilitāte ir ļoti būtiska,³² jo no valdības ir atkarīga lēmumu paredzamība. Valdības stabilitāte ir ne tikai politisko partiju spēja vienoties par attīstības virzieniem un pieejamo finansējumu attīstības iniciatīvām, bet tā arī iekļauj iedzīvotāju līdziesaisti un atbalstu pieņemtajiem lēmumiem.

Vīrietis darbspējas vecumā, Liepāja: Nepieciešams apzināties, jo tas, ko dari šodien, būs derīgs arī rītdien.

Arī Jaunjelgavā diskusijas laikā iedzīvotāji uzsvēra, ka stabilitātes trūkums mazina motivāciju iedzīvotājiem iesaistīties valdības pieņemto lēmumu īstenošanā vai atsevišķu iniciatīvu atbalstīšanā, jo viņu prioritāte ir savas sociālās labklājības nodrošināšana.

Jauniete, Jaunjelgava: Nestabilitāte nemotivē iesaistīties iedzīvotājiem, jo cilvēki ir pārāk aizņēmti, lai nodrošinātu savu sociālo labklājību.

Tas liecina: lai gan iedzīvotājus uztrauc valdības stabilitāte un tās ietekme uz tiešiem ģimenes labklājības rādītājiem, valdības stabilitāte tiek aplūkota caur indivīda labklājības veicināšanas prizmu. Respektīvi, vai lēmumu rezultātā uzlabojas individuālā labklājība vai ne. Tomēr diskusijās izkristalizējās, ka iedzīvotājiem trūkst izpratnes par saikni starp individuālajām vajadzībām un valdības stabilitāti. Tas veido apburto loku, kur bez valdības nav iespējama ilgtspējīga labklājība indivīda līmenī, savukārt bez iedzīvotāju iesaistes valdības lēmumu pieņemšanā un pieņemto lēmumu izpildē ir apdraudēta valdības stabilitāte.

Sieviete darbspējas vecumā, Valmiera: Politikiem ir jāļauj strādāt, un nevar viņus tik bieži mainīt. Jo stabilāka valdība, jo lielāka drošība.

³² Vidējais Ministru kabineta darbalais ir 16 mēneši.

Politiskā pēctecība

Fokusa grupu interviju laikā bija iespējams secināt, ka iedzīvotājus vairāk uztrauc politiskā pēctecība jeb valdības iesākto darbu kontinuitāte. Proti, jau uzsākto politisko iniciatīvu pabeigšana. Šobrīd iedzīvotāju subjektīvajā drošības uztverē dominē viedoklis par situāciju, kad netiek panākts politiskais kompromiss kādā jautājumā, valdība ir spiesta demisionēt, bet jaunā valdība noraida visas iepriekšējās uzsāktās iniciatīvas kā aplamas, tādējādi ne tikai nelietderīgi tērējot valsts finanšu resursus, bet arī graujot uzticību valsts pārvaldei kopumā.

Vīrietis darbspējas vecumā: Politiski sēj nedrošības sajūtu, viņi nomainās ik pēc četriem gadiem un nenes nekādu atbildību. Nav atbildības – nav drošības.

Atsaucoties uz Ministru kabineta iekārtas likumu, kur 4. pantā ir noteikta politiķu atbildība,³³ arī Valsts kanceleja 2020. gadā sagatavoja un publicēja vadlīnijas izpildvaras politisko un pārvaldes amatpersonu sadarbībai,³⁴ kur, lai gan vispārīgi, bet tomēr tiek noteikta politisko amatpersonu atbildība. Turklāt ministri ir atbildīgi Saeimas priekšā par pieņemtajiem lēmumiem. Šobrīd iedzīvotāju skatījumā šī sistēma nav sevi attaisnojusi kā efektīvu līdzekli, lai sniegtu drošību un stabilitāti par pieņemtajiem lēmumiem valdības līmenī. Iedzīvotāju ieskatā, atbildīguma sistēmu par politiķu pieņemtajiem lēmumiem būtu nepieciešams pilnveidot, to attiecinot ne tikai uz valdību, bet arī uz Saeimu.

Respondents, Rīga: Valdībai ir daudz neprofesionalitātes, politika ir zemā profesionālā līmenī, kam trūkst pieredzes, un tiek lemts par lietām, par kurām nav ne mazākās sajēgas.

Savukārt citās fokusa grupas interviju norises vietās, piemēram, Aizkrauklē, norādīja, ka valdības stabilitāte ir uzlabojusies, jo valdības vairs nemainās tik bieži, līdz ar to iespējams panākt politikas plānošanu garākā termiņā. Tomēr iedzīvotāji kā problēmu uzsver partiju stabilitātes trūkumus jeb nespēju ilglaicīgi pastāvēt – gandrīz visas partijas saskaras ar organizatoriskām problēmām, tādējādi ierobežojot to spēju strādāt vairākas desmitgades. Rezultātā norisinās pārgrupēšanās, kas cilvēkos ir radījusi neuzticību politikai.

³³ Saeima (01.07.2008.). *Ministru kabineta iekārtas likums*. Pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=175919> [skatīts 05.05.2020.]

³⁴ Valsts kanceleja (17.02.2020.). *Vadlīnijas izpildvaras politisko un pārvaldes amatpersonu sadarbībai*. Pieejams: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjT3pvPxZzpAhVu2aYKHarqC6YQFjAEegQIBhAB&url=https%3A%2F%2Fwww.mk.gov.lv%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fpage%2Fattachments%2Fgreco_vadlinijas_17.02.2020_gala.pdf&usg=AOvVawljhhCuhOeQyUTdJd7kxsFT [skatīts 05.05.2020.]

Jaunietis, Aizkraukle: Nav attīstījušās stabilas partijas, izņemot vienu, Saskaņa. Savukārt pārējās ir organizatoriski vājākas, kuras spētu strādāt vairākus desmitus gadus. Notiek pārgrupēšanās, un tas ir radījis cilvēkos neuzticību. Tiek bīdītas īstermiņa intereses, un nav stabilas vīzijas.

Ilgtermiņa redzējums

Kā nozīmīgu draudu politiskās drošības uztverē iedzīvotāji visās fokusa grupu interviju norises vietās uzskata valdības un politiķu nespēju piedāvāt ilgtermiņa attīstības redzējumu. Piemēram, Ādažos un Liepājā norādīja, ka nepastāv kopīgs redzējums par valsts attīstību divdesmit un trīsdesmit gadu perspektīvā. Arī Jaunjelgavā iedzīvotāji izteica vēlmi un nepieciešamību pēc ilgtermiņa plāna. Valmierā akcentēja nepieciešamību pēc plānošanas vismaz desmit gadu perspektīvā, bez kā nav iespējams runāt par attīstību. Arī Gulbenē, Daugavpilī un Rēzeknē iedzīvotājiem šķita, ka normatīvie akti pārāk ātri mainās.

Virietis darbspējas vecumā, Jaunjelgava: Šobrīd Latvijā nestrādā ilgtermiņa un pat vidējā termiņa plānošana, visa tiek darīta īstermiņā.

Respondents, Talsi: Man drošība nozīmē drošība par rītdienu, ka varēs uzturēt ģimeni un būs droša vide.

Sieviete darbspējas vecumā, Rēzekne: Vairāk tas ir darba jautājumos, būvniecībā, ja nāk jauni likumi un biežas izmaiņas, pēdējo piecu gadu laikā viss kļūst sarežģītāk, līdz ar to nav pārliecības par nākotni. Jauni ministri daudz ko maina, taču ar mainīgām sekmēm. Vai tas būs ilgtermiņā, tas nav skaidrs.

Jauniete, Gulbene: Neskatās ilgtermiņā, domā tikai īstermiņā, un katrs cīnās, ka četros gados paveic to un to [...] cīnās par to, ko varēs parādīt nākošās vēlēšanās.

Lai gan ātru lēmumu pieņemšanu uztver kā pozitīvu aspektu, tas nes sev līdzī negatīvas tendences, īpaši ietekmējot uzņēmējdarbību. Tā, piemēram, uzņēmēji Valmierā un Ādažos norāda, ka lēmumi par nodokļu politiku ir pārāk mainīgi, līdz ar to grūti prognozējami, tāpēc šādu īstermiņa lēmumu pieņemšanu vērtē kā draudu. Šobrīd saskaņā ar 2018. gada Latvijas ziņojumu Apvienoto Nāciju Organizācijai par ilgspējīgu attīstības mērķu ieviešanu norādīts, ka Latvijas plānošanas sistēma ir decentralizēta un akūti risināmo problēmu uzņemas tas valsts pārvaldes līmenis, kurš visefektīvāk spēj ar to tikt galā. Ņemot vērā interviju laikā identificētās problēmas attiecībā uz ilgtermiņa plānošanu valdības līmenī, jāsecina, ka ilgtermiņa plānošanas funkcijas kaut kādā mērā ir nodotas pašvaldībām. Taču arī pašvaldībās tiek norādīts, ka to ilgtermiņa plānošana ir atkarīga no nozares ministrijām.

Pārresoru koordinācijas centrs ziņojumā norāda, ka valsts risina tikai to, ko pašvaldība, kopiena vai indivīds nespēj atrisināt.³⁵ Latvijai nozīmīgi attīstības mērķi ir definēti Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam (NAP), kurš ir ilgtermiņa plānošanas dokuments un kurā nospraustie mērķi ir saistīti ar valsts budžetu. Šajā plānošanas sistēmā pašvaldības savas vajadzības pamato ar vietējām prioritātēm un pieejamiem resursiem, kur sabiedrības līdzdalība šāda plānošanas dokumenta izstrādē ir brīvprātīga. Valmieras pašvaldības pārstāvis norādīja, ka Valmierā, Gulbenē un Talsos ilgtermiņa plānošana tiek veikta formāli, kam neseko citas iniciatīvas, jo trūkst finansējuma.

Pašvaldības pārstāvis, Valmiera: *Tik tālu, cik to nosaka likumdošana.*

Pašvaldības pārstāvis, Gulbene: *Lielākā daļa no drošības draudiem ir risināmi tikai un vienīgi valdības līmenī, jo pašvaldībā viss ir kārtībā, bet valstiskā līmenī nepietiek resursu.*

Pašvaldības pārstāvis, Talsi: *Novada attīstību būtu jādomā stratēģiskās plānošanas kategorijā, tomēr šobrīd novadam nav šādas plānošanas.*

Pašvaldības pārstāvis, Talsi: *Piecu līdz desmit gadu plānošanas perspektīva virzītu pašvaldību iestāžu, kapitālsabiedrību un izpildvaru darbu uz priekšu.*

Centra–reģiona attiecības

Centra–reģiona³⁶ attiecības vienmēr ir ieņēmušas būtisku vietu Latvijas politiķu dienaskārtībā, diskutējot par valsts dotācijām un atbalstu nabadzīgākiem reģioniem, jaunām iniciatīvām reģionu investīciju piesaistei vai akcentējot reģiona īpašās kultūras iezīmes. Reģionu attīstība ir būtiska politikas sastāvdaļa, kura ir uzsvērtā un kurai pievērsta uzmanība arī valdības prioritātēs.³⁷ Turklāt Valsts reģionālās attīstības aģentūra regulāri pasūta pētījumus par Latvija reģionu attīstību, lai uzraudzītu vispārējās reģionu attīstības tendences. Tā, piemēram, Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam reģionu attīstība ir iekļauta kā viena no prioritātēm, kas ietver reģionu ekonomiskās nevienlīdzības mazināšanu, to spēju veicināšanu un konkurētspējas palielināšanu.³⁸ Vienlaicīgi plānošanas reģioni pilda arī pašpārvaldes funkcijas. Pašpārvaldes procesa gaitā, nodrošinot reģiona attīstības plānošanu, koordināciju, pašvaldību

³⁵ Pārresoru koordinācijas centrs. *Latvija, ziņojums Apvienoto Nāciju Organizācijai par ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanu*, 10.–11. lpp.

³⁶ Šajā pētījumā centra–reģiona attiecības tiek izprastas kā valdības un pašvaldību savstarpējās attiecības.

³⁷ Skatīt: Ministru kabinets. *Deklarācija par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību*. 07.05.2019.

³⁸ Pārresoru koordinācijas centrs. *Nacionālais attīstības plāns 2027. gadam*. Pieejams: <https://www.pkc.gov.lv/lv/nap-2027/atbalsti-prioritates> [skatīts 09.05.2020.]

un citu valsts pārvaldes iestāžu sadarbību, rodas domstarpības starp centru un reģioniem par jaunām iniciatīvām un finansējumu, tādējādi arī veidojot iedzīvotāju viedokli un to politiskās drošības uztveri par valdības kopējo politiku attiecībā pret reģioniem, pašvaldībām, un otrādi.

No fokusa grupu intervijās iegūtajiem datiem ir iespējams secināt, ka reģionu iedzīvotājiem ir raksturīgs stingrs nošķirums “mēs reģionā – viņi centrā”. Īpaši spēcīgi tas izpaužas Latgalē, kur iedzīvotāji uzskata, ka Rīga ir tālu un nepievērš pietiekami daudz uzmanības šī reģiona problēmām. Šo piemēru vispārinot, šādu secinājumu var attiecināt arī uz citiem Latvijas reģioniem.

Virietis darbaspējas vecumā, Liepāja: *Rīga un Liepāja ir tik atrauti viens no otra, ka valdības, Saeimas un Rīgas domes lēmumi un politika tiek jaukti.*

Sieviete darbaspējas vecumā, Daugavpils: *Latgale kā reģions ir attāls, un to neņem par pilnu, turklāt pastāv valodas problēmas.*

Šī nošķiruma dēļ pastāv atsvešinātība no centrālās varas lēmumiem, jo tie neatspoguļo iedzīvotāju vajadzības, līdz ar to iedzīvotāji vairāk uzticas pašvaldībām, jo tās ir tuvāk un spēj efektīvāk risināt viņu problēmas. Šī iemesla dēļ iedzīvotāji ir gatavi atbalstīt un piedalīties pašvaldību vēlēšanās. Vieni no iemesliem apmierinātībai ar pašvaldības darbu ir pabalstu izmaksa, atbalsts uzņēmējiem vai Eiropas Savienības fondu apguve infrastruktūras labiekārtošanai. Tie veido kopējo subjektīvo uztveri. Pašvaldības vairāk pievēršas iedzīvotāju vajadzībām un tās īsteno.

Sieviete darbaspējas vecumā, Rēzekne: *Apmēram puse iedzīvotāju neuzticas pašvaldībai, bet uzticas valdībai. Savukārt ir cilvēki, kuri ir apmierināti ar pašvaldību.*
Pensionārs, Rēzekne: *Pašvaldība cenšas vairāk nekā centrālā valdība. Strādā labāk, savukārt Rīgā vairāk runā.*

Būtiskākā problēma, ko saskata iedzīvotāji, ir finansējuma trūkums pašvaldību iniciatīvu realizēšanai, tādēļ nepieciešams valdības līdzfinansējums. Arī Ādažos iedzīvotāji uzskata, ka valsts nespēj sadarboties ar pašvaldību, lai uzlabotu infrastruktūru. Tāpat iedzīvotāji intervijā norāda, ka institucionālā ziņā pašvaldībās viss ir kārtībā, taču pašvaldību komunikācija ar sabiedrību ir slikta.

Sieviete darbaspējas vecumā, Rēzekne: *Rēzeknes pašvaldība cenšas apgūt ES fondus infrastruktūrai, ražošanai, uzbūvēt viesnīcu, bet ir problēmas, ka šos līdzekļus nevar dabūt, tādēļ vajag subsīdijas no valdības.*

Pensionāre, Liepāja: *Valdība melo un manipulē, tajā skaitā arī Liepājas pašvaldība, turklāt valdībai trūkst atgriezeniskās saiknes ar tautu. Tās vienīgā saikne ir vēlēšanas.*

Pensionāre, Jaunjelgava: *Ja nevar palīdzēt, tad lai netraucē, jo reģionos dzīvo savu dzīvi, ir savs ritms, kuru Rīga cenšas izjaukt. Turklāt valsts tiešās pārvaldes centralizācija šobrīd nodara vairāk ļaunu nekā labu un nav izprotams, kādēļ visām ministrijām jāatrodas Rīgā. Kāpēc nevarētu decentralizēt, lai varētu attīstīt reģionus?*

Vīrietis darbspējas vecumā, Ļaudona: *Mazo pagastu nākotne ir apdraudēta, jo pastāvīgi jācinās, lai nodrošinātu finansiālu atbalstu, un Latvijas lauku attīstība nākotnē šobrīd tiek uzskatīta par draudu.*

Centra–reģiona attiecībās kā problēma uzsvēta ekonomiskā nevienlīdzība, kur atalgojums vienā un tajā pašā iestādē ir atšķirīgs, piemēram, Rīgā tas ir lielāks nekā Valmierā.

Bezdarbniece, Valmiera: *Rīgā vienas iestādes ietvaros ir lielākas algas nekā Valmierā, tajā pašā laikā pašvaldībā tiek pieņemti izsvērtāki lēmumi un vairāk tiek domāts par cilvēkiem.*

Iedzīvotāju vērtējumā Valmiera ir Vidzemes reģiona centrs, kas piesaista cilvēkus no apkārtējām apdzīvotajām vietām. Turklāt iedzīvotāji uzskata, ka valdība nespēj ieklausīties iedzīvotāju vajadzībās, tādējādi pašvaldība ir tā institūcija, kura klausās un cenšas īstenot identificētās vajadzības, veicinot reģiona izaugsmi un kopējo drošību.

Saskaņā ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras 2018. gada teritorijas attīstības indeksa vērtību Latgales reģions ieņem piekto vietu,³⁹ būtiski atpaliekot no Rīgas, Vidzemes, Zemgales un Kurzemes reģiona. Neskatoties uz centra centieniem atbalstīt Latgales reģiona attīstību, regulāri pieņemot lēmumus par rīcības plānu ekonomikas veicināšanai⁴⁰ un 2016. gadā izveidojot Latgales specializētās ekonomiskās zonu,⁴¹ līdz šim brīdim nav vērojami būtiski uzlabojumi reģiona attīstībā, kas arī ietekmē iedzīvotāju drošības uztveri par centra un reģiona attiecībām.

Problēmas ar centra (t. i., nacionālās valdības) spēju pieņemt konsekventus lēmumus par ilgtermiņa attīstību ir viens no faktoriem iedzīvotāju drošības uztverē, jo jaunas valdības prioritātes un politiķu ambīcijas var mainīt šo attiecību līdzsvaru, ko uzskata par draudu. Lai mazinātu centra lēmumu negatīvo

³⁹ VRAA. *Teritorijas attīstības indeksa vērtības pēc 2018. gada datiem*. Pieejams: [http://www.vraa.gov.lv/lv/publikacijas/attistibas_indekss/](http://www.vraa.gov.lv/lv/publikacijas/attistibas_indeks/) [skatīts 09.05.2020.]

⁴⁰ Skatīt: Ministru kabinets. *Par Rīcības plānu Latgales reģiona izaugsmei 2015.–2017. gadam*. 29.04.2015. rīkojums Nr. 230. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/273813-par-ricibas-planu-latgales-regiona-izaugsmei-2015-2017gam>; Ministru kabinets. *Par Rīcības plānu Latgales reģiona izaugsmei 2018.–2021. gadam*. 19.09.2018. rīkojums Nr. 447. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/301764-par-ricibas-planu-latgales-regiona-ekonomiskajai-izaugsmei-2018-2021-gadam>

⁴¹ Saeima (19.05.2016.). *Latgales speciālās ekonomiskās zonas likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/282586-latgales-specialas-ekonomiskas-zonas-likums>

ietekmi indivīda līmenī, iedzīvotāji pašvaldībām uzticas vairāk. Neskatoties uz komunikācijas trūkumu ar iedzīvotājiem reģionālā līmenī, pašvaldību politikas veidotāji pārzina iedzīvotāju vajadzības un spēj saglabāt lēmumu izpildes pēctecību. Šādu tendenci pierāda arī Rīgā veiktās fokusa grupas intervijas rezultāti.

Respondents, Rīga: *Pašvaldības ir tuvāk iedzīvotājiem, līdz ar to saprot iedzīvotāju vajadzības labāk, atšķirībā no valdības.*

Pašvaldības

Pašvaldības iedzīvotājiem atrodas vistuvāk un nodrošina plašu klāstu ar dažāda veida pakalpojumiem. Pašvaldībām nepieciešams sadarboties ar vietējiem iedzīvotājiem, un otrādi – lai spētu ātrāk identificēt draudus pašvaldībā, veicinātu iedzīvotāju uzticību pašvaldībai un kvalitatīvāk sniegtu pakalpojumus. Nozīmīgi elementi politiskās drošības nodrošināšanai un tās uzturēšanai ir ievēlētie pašvaldības deputāti un viņu skatījums uz pašvaldības vēlamo attīstību. Svarīga nozīme politiskās drošības ietvarā ir ievēlēto deputātu vēlmei noskaidrot jautājumus, kas uztrauc vietējos iedzīvotājus.

Tomēr pastāv zināms strupceļš komunikācijas nodrošināšanai starp pašvaldību un iedzīvotājiem, jo iedzīvotāji uzskata, ka trešdaļa pētījumā iekļauto pašvaldību pietiekami nekomunicē ar iedzīvotājiem. Šādu uzskatu pauž Liepājas, Jaunjelgavas, Ļaudonas iedzīvotāji.

Respondents, Liepāja: *Novadā darbiniekiem ir augstprātības deva saskarsmē ar iedzīvotājiem.*

Šādi izteikumi liecina par komunikācijas problēmām un veicina neuzticību pašvaldībai, tās pieņemto lēmumu kvalitātei un nepieciešamībai. Pašvaldības norāda, ka iedzīvotāji ir pasīvi un neierodas uz rīkotajiem pasākumiem, sapulcēm, tajā pašā laikā iedzīvotāji atzīmē, ka, viņuprāt, pastāv publisko apspriešanu problēmas. Pašvaldības sagaida no iedzīvotājiem lielāku aktivitāti un iesaisti lēmumu pieņemšanas procesā, savukārt iedzīvotāji sagaida labāku atgriezenisko saiti un redzamus rezultātus no iesaistes lēmumu pieņemšanas procesā.

Respondents, Liepāja: *Sabiedriskās apspriešanas ir formālas.*

Pašvaldību priekšrocība, ko iedzīvotāji arī novērtē, ir esība “tuvāk cilvēkiem” un iedzīvotāju interešu pārstāvniecība.

Respondents, Valmiera: *Pašvaldība ir sakopta un strādā iedzīvotāju interesēs.*

Respondents, Valmiera: *Pašvaldība klausās, un tās vajadzības, ko uzņēmēji norāda, tiek ņemtas vērā.*

Pašvaldībām iedzīvotāji uzticas visvairāk – reģionāla vai vietēja līmeņa institūcijām uzticas pat 50% iedzīvotāju.⁴² Starptautiskie pētījumi liecina, ka efektīvāka situācijas pārraudzība veicina arī iedzīvotāju uzticību un tieši mazajās pilsētās, piepilsētās un lauku reģionos uzticība institūcijām ir augstāka nekā lielajās pilsētās,⁴³ kur efektīva pārraudzība un kvalitatīvu pakalpojumu sniegšana ir sarežģītāk īstenojama. Iedzīvotāju ieskatā, mazās pašvaldībās ir iespējama efektīvāka situācijas pārraudzība nekā lielās pašvaldībās.

Tiesa, ir iedzīvotāji, kuri uzskata, ka pašvaldības lēmumi ir nepamatoti, nesabalansēti un tās darbs nav efektīvs, minot, ka sportam pašvaldības sniedz daudz plašāku atbalstu nekā kultūrai. Šādi iedzīvotāju uzskati par pieņemtajiem lēmumiem pašvaldībā un to nesabalansētība var būt nozīmīgs drauds politiskajai drošībai.

Respondents, Valmiera: *Valmierā prioritāte ir sports, taču vajag sabalansēt to ar citām vajadzībām, piemēram, kultūru.*

Vēlēšanas

Godīgas un brīvas vēlēšanas ir viens no svarīgākajiem demokrātijas stūrakmeņiem. Būtiska ir ne tikai vēlēšanu organizēšana, bet arī iedzīvotāju līdzdalība un apmierinātība ar vēlēšanu rezultātiem.

Rīgā iedzīvotāji uzskata, ka vēlēšanu rīkošanas un balsu skaitīšanas process notiek atbilstoši normatīvajiem aktiem. Iedzīvotāji norāda, ka uzticas Centrālajai vēlēšanu komisijai (CVK), tas ir nozīmīgi politiskās drošības ietvarā. Šie argumenti atbilst arī CVK veiktajiem pētījumiem, kur vairums respondentu norādīja, ka 13. Saeimas vēlēšanās nesaskārās ar problēmām iecirkņa darbā, un uzskatīja, ka vēlēšanu rezultāti tika saskaitīti godīgi.⁴⁴ CVK pētījumā 78% aptaujāto respondentu uzskatīja, ka 2017. gada pašvaldību vēlēšanās balsis noteikti saskaitītas godīgi. Savukārt 2018. gada Saeimas vēlēšanās šādi uzskatīja 70,5%. Abos gadījumos tikai neliels daudums virs 5% iedzīvotāju norādīja, ka ir lielāka varbūtība, ka balsis nesaskaitīja godīgi un noteikti nesaskaitīja godīgi. Līdz ar to var secināt, ka vēlēšanu process ir uzticams un iedzīvotāji nesatraucas, ka varētu būt pieļautas ļaunprātības. Nenoliedzami ir būtiski, ka vēlētajiem uzticas vēlēšanu organizatoriem un uzskata, ka vēlēšanas ir bijušas brīvas un

⁴² Eurobarometer 92 (2019. gada rudens), 5. lpp.

⁴³ European Commission (2015). *Trust, local governance and quality of public service in EU regions and cities*, p. 23. Pieejams: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC92655/kjna27195enn.pdf>

⁴⁴ *Centrālās vēlēšanu komisijas publiskais pārskats* (2018). 37. lpp. Pieejams: <https://www.cvk.lv/uploads/files/P%C4%81rskati/Publiskais%20p%C4%81rskats%202018.pdf>

godīgas, jo, kā atzīst pētnieki, tad iedzīvotāji var būt spēcīgs katalizators labākai pārvaldībai un lielākai drošības nodrošināšanai.⁴⁵

Par vienu no politiskās drošības elementiem, kas saistīts ar vēlēšanām, ir uzskatāma iedzīvotāju zemā uzticība vēlēšanām amatpersonām. Lai gan šī problēma pētījumos⁴⁶ par vēlēšanām un viedokļu līderu komentāros par tām ir akcentēta regulāri,⁴⁷ tā tiek uzsvērtā arī fokusa grupas intervijās.

Sieviete, Jaunjelgava: *Nepilda solījumus, ja padomātu, to, ko sola, patiesībā realizēt nemaz nevar.*

Vīrietis, Rīga: *Tikai dažas politiskās partijas (viena vai divas) īsteno savus solījumus. Lai gan piedalos vēlēšanās, taču cerība, ka kaut kas mainīsies, samazinās.*

Iedzīvotāji uzskata, ka bez uzticības politiskajiem solījumiem Saeimas vēlēšanās nav vērts piedalīties, jo viss ir noteikts un izlemts bez viņu iesaistes. Taču tajā pašā laikā pastāv uzskats, ka nepiedalīšanos Saeimas vēlēšanās uztver kā nosacītu draudu, jo, neaizejot nobalsot par vēlamo kandidātu, balsi atdod kādam citam, kurš nav tīkams un kurš varētu izjaukt ierasto vidi. Fokusa grupu intervijās iedzīvotāji vairāk pauda neapmierinātību ar Saeimas vēlēšanām. Tas sasaucas arī ar 2021. gada sākumā domnīcas *Providus* veikto pētījumu, ka 55% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka viņu balsij ir nozīme pašvaldībā, savukārt mazāk par pusi (47%) tic savai ietekmei Latvijā.⁴⁸

Sieviete pensijas vecumā, Jaunjelgava: *Drošību ietekmē, jo izvēlamies cilvēkus, kam uzticamies.*

Jauniete, Gulbenes: *Uz vēlēšanām neeju, jo viss jau ir sadalīts, nav jēgas iet.*

Pensionāre, Liepāja: *Politīķi domā vairāk par savu labklājību, un viņiem nav laika domāt par kaut ko citu, līdz ar to nav pamats ticēt, ka kaut kas varētu mainīties.*

Viens no iemesliem, kādēļ iedzīvotāji nepiedalās vēlēšanās, ir uzskats, ka nacionālie politiķi lielākoties ir korumpēti un rūpējas vien par savu personīgo labklājību. Tā, piemēram, Eurobarometra 2019. gada rudens aptaujas rezultāti liecina, ka tikai 6% Latvijas iedzīvotāju drīzāk uzticas politiskajām partijām,

⁴⁵ *Global Commission on Elections, Democracy & Security* (22.06.2014.). Pieejams: <https://www.kofiannanfoundation.org/supporting-democracy-and-elections-with-integrity/global-commission-on-elections-democracy-security-2/>

⁴⁶ Skatīt: *Eiropas Parlamenta vēlēšanu gaidu pētījums 2019.*

⁴⁷ Zanders, M. *Diagnoze – solījumu nepildīšanas. Latvijas Avīze*, 24.01.2019. Pieejams: <https://www.la.lv/pegade-ar-100-prieksapmaksu>

⁴⁸ Kažoka, I. (29.01.2021.) *Latvija – joprojām zemas uzticēšanās sabiedrība; iedzīvotāji vēlētos plašākas iesaistes iespējas.* Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija-latvija--joprojam-zemas-uzticesanas-sabiedriba-iedzivotaji-veletos-plasakas-iesaistes-iespejas.a390701/>

kā arī tikai 37% uzticas Latvijas tieslietu sistēmai un tiesai. Latvijas valdībai uzticas vairāk iedzīvotāju (28%) nekā Latvijas Republikas Saeimai (19%).⁴⁹

Korupcija

Korupcijas uztveres indeksā 2019. gadā Latvija ierindojās 44. vietā no 180 valstīm ar 56 punktiem no 100 (0 – augsts korupcijas risks, 100 – zems korupcijas risks).⁵⁰ Šis rādītājs ir zemāks nekā iepriekšējā gadā, un tā iemeslus KNAB izvērtē padziļinātāk, lai sekmētu tā uzlabošanu.⁵¹ Kopš 2012. gada līdz 2017. gadam korupcijas uztveres indekss uzlabojās, taču šobrīd redzama tā pasliktināšanās. Viens no izskaidrojumiem varētu būt nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas problēmas un atvērto datu un politiskā integritāte Ziemeļu reģionā.^{52, 53} Nozīmīgi, ka korupcija publiskajā sektorā var veicināt demokrātisko institūciju, kā arī demokrātisko vērtību vājināšanos.⁵⁴

Saskaņā ar iegūtajiem rezultātiem var secināt, ka iedzīvotāji korupciju joprojām saskata kā vienu no draudiem. Attiecīgi korupcijas pazīmes visvairāk tiek saskatītas procesos, kas saistīti ar politiku. Mazāk citās jomās – veselības aprūpē, pašvaldību darbībā vai būvniecībā.

Jaunā māmiņa: Ir korupcija veselības aprūpes jomā. Manuprāt, tauta pati ir pieradinājusi ārstus pie šīm aploksnēm [...] bet tas nav normāli. Ja es gulēšu uz nāves gultas, pienāks ārsts un paskatīsies maciņā, un tikai tad ar mani runās. Tas nav normāli. Ir jābūt cilvēcībai.

Vīrietis darbspējas vecumā: Ir korupcija, un valsts politika nav stabila. Konkursi ir nepārskatāmi.

Jaunā uzņēmēja: Pašvaldību līmenī ir šī problēma, t. i., korupcija, jo īpaši būvniecības jomā.

Respondents: Austrumu pierobežā lika žogu, un tur jau ir identificēta korupcija.

Respondents: Bezdarbs, korupcija ir galvenie draudi un nelaimju cēlonis.

⁴⁹ Eurobarometer 92. 2019. gada rudens, 5. lpp.

⁵⁰ Corruption Perceptions Index. Pieejams: <https://beta.transparency.org/en/cpi/2019/results/lva>

⁵¹ Korupcijas novērošanas un apkarošanas birojs (23.01.2020.). KNAB analizē Korupcijas uztveres indeksa 2019. gada rezultātus. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/312485-knab-analize-korupcijas-uztveres-indeksa-2019-gada-rezultatus-2020>

⁵² Open data and political integrity in the Nordic region (26.11.2019.). Pieejams: <https://delna.lv/en/2019/11/26/new-publication-open-data-and-political-integrity-in-the-nordic-region/>

⁵³ 25 corruption scandals that shook the world (05.07.2019.). Pieejams: <https://beta.transparency.org/en/news/25-corruption-scandals>

⁵⁴ 2018. gada korupcijas uztveres indeksa rezultāti liecina par Latvijas nespēju mazināt korupciju (29.11.2019.). Pieejams: <https://delna.lv/lv/2019/01/29/2018-gada-korupcijas-uztveres-indeksa-rezultati-liecina-par-latvijas-nespeju-mazinat-korupciju/>

Fokusa grupu intervijās novērojams, ka uzticība ievēlētajām amatpersonām un viņu pieņemtajiem lēmumiem ir zema, tas apdraud uzticību valsts institūcijām un vājina demokrātiskās institūcijas.

Politiskā drošība pašvaldībās

Šajā apakšnodaļā analizēti pārvaldības rādītāji politiskās drošības sektorā četrās Latvijas pašvaldībās – Liepājā, Daugavpilī, Rīgā un Jaunjelgavā –, kur fokusa grupu intervijās politiskā drošības sektora draudi identificēti kā vieni no trim nozīmīgākajiem. Katras pašvaldības sniegums pārvaldības rādītāju atbilstībai politiskās drošības sektoram tiks analizēts atbilstoši pētījuma gaitā izstrādātai labas pārvaldības matricai.

Labas pārvaldības rādītāji politiskās drošības sektorā analizēti, izmantojot intervijas ar lēmumu pieņēmējiem pašvaldībās un kvalitatīvo plānošanas dokumentu analīzi (pašvaldību attīstības plānošanas dokumenti, attīstības pārskati un citi publiski pieejami dati).

Liepājas pilsētas pašvaldība

Intervijā ar Liepājas pilsētas pašvaldības darbinieku aktualizēti politiskās drošības jautājumi. Intervējamais stāstīja, ka pašvaldība regulāri aptaujā iedzīvotājus, lai noskaidrotu viņu viedokļus par pašvaldībai aktuāliem jautājumiem, un vienlaikus norādīja uz problēmu saistībā ar iedzīvotāju niecīgo atsaucību un neaktivitāti.

Mēs Liepājā arī veicam iedzīvotāju aptaujas, un mēs redzam, ka iedzīvotāju aktīvā daļa ir neliela. Tikuši veikti dažādi pētījumi, lai noteiktu aktualitātes Liepājā. Pēdējais pētījums, ko veica Liepājas domes (LD) Attīstības pārvalde saistībā ar Attīstības plānu 2020.–2027. gadam. Iedzīvotāju atsauce niecīga – piedalījās nepilni 300 respondenti. Mudinām iedzīvotājus aktīvāk iesaistīties, un attiecīgi tā aktīvā iedzīvotāju daļa jūt, ka viņi vairāk var ietekmēt procesus gan pašvaldībā, gan valstī. Savukārt tā neaktīvā daļa – tiem šķiet, ka viņus neviens nedzird, neuzklausa, bet tie arī paši nav aktīvi savus jautājumus risināt.

Pašvaldības darbinieks norāda arī uz iedzīvotāju uzticēšanos (pašvaldībai uzticas vairāk nekā valdībai) un to skaidro līdzīgi kā iedzīvotāji fokusa grupu intervijās.

Pēdējie socioloģiskie pētījumi jau ilgstoši parāda, ka uzticēšanās pašvaldībām Latvijā ir lielāka kā valdībai. Jautājums – kāpēc? Konkrēti Liepājas piemērs: tādēļ, ka varas maiņa pašvaldībās ir mazāka nekā valsts (centrālās valdības) mērogā. Liepājā varas maiņa notika gadu atpakaļ. Šī pārmaiņa, kas arī nenotiek bieži, saglabāja konsekvenci, jo tika respektēti iepriekšējie lēmumi un turpināti iesāktie procesi.

Intervējamais norāda, ka pašvaldība veido sadarbību ar valsts iestādēm un strādā kopā ar tām, līdz ar to nevar uzskatīt, ka pašvaldība nesadarbojas un centrs ir tālu prom no reģiona.

Izglītības ministrijas pārraudzībā ir Jūrniecības koledža un Valsts tehnikums, kaut kādā mērā arī augstskolas, bet tās ir lielā mērā suverēnas, savukārt Kultūras ministrijas pārziņā ir Mūzikas, mākslas un dizaina skola, kas ir faktiski tehnikums. Mēs veidojam sadarbību ar šīm iestādēm gan vertikāli, gan horizontāli. Un, to darot, ir jāatceras, ka cilvēki ļoti reti saprot, kas ir kura kompetence.

Apkopojot iegūtās atziņas no padziļinātās intervijas, pašvaldības pārstāvis daudz negatīvāk vērtē iedzīvotāju iesaisti lēmumpieņemšanas procesos, bet pozitīvāks vērtējums ir par sadarbību ar centru un iedzīvotāju uzticību. Pašvaldības plānošanas dokumentos – Liepājas pilsētas attīstības programma 2015.–2020. gadam, Liepājas pilsētas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam un Liepājas pilsētas politisko vadlīniju uzdevumi 2017.–2021. gadam – politiskās drošības draudi visizteiktāk noteikti politisko vadlīniju uzdevumos.⁵⁵ Plānošanas dokumentos nav ietverti rādītāji par to, kādā veidā samazināt politiskos draudus, piemēram, zemo līdzdalību vēlēšanās, rādītāji par iedzīvotāju aktivitātes samazināšanos, taču politisko vadlīniju uzdevumos noteikts, ka dome nodrošinās brīvo amatu vakanču aizpildīšanu visās struktūrvienībās atklātos konkursos, vērtējot potenciālo darbinieku profesionalitāti. Tas saistīts ar korupcijas riska samazināšanu un pašvaldības darbības caurskatāmību.

Analizējot Liepājas pilsētas pašvaldības Uzraudzības ziņojumu (2018) par Liepājas pilsētas attīstības programmu 2015.–2020. gadam, secināts, ka rīcībpolitikas izpildē par efektīvas pilsētas pārvaldību, līdzdarbojoties pilsētas iedzīvotājiem, 90% noteikto uzdevumu ir sasniegti. Tomēr iedzīvotāju vērtējums par pašvaldību darbu netiek veikts ikgadēji,⁵⁶ tāpēc ir sarežģīti izvērtēt pilsētas iedzīvotāju līdzdarbošanos apmēru.

Attiecībā uz preventīvo rīcībpolitiku izstrādi politiskās drošības sektorā, piemēram, Liepājas speciālās ekonomiskās zonas pārvalde ir izstrādājusi dokumentu “Korupcijas un interešu konflikta riska novēršanas politika”, kurā izskaidroti riski, kā rīkoties, un uz valsts amatpersonām attiecināmie speciālie

⁵⁵ *Liepājas pilsētas politisko vadlīniju uzdevumi 2017.–2021. gadam.* Pieejams: https://faili.liepaja.lv/Dokumenti/Dokumentu-biblioteka/Strat%C4%93%C4%A3ijas-nozaru-pl%C4%81ni/Politisko_vadliniju_uzdevumi_2017_2021_aktualisets_22_08_2019.pdf

⁵⁶ *Liepājas pilsētas attīstības programma 2015.–2020. gadam. Uzraudzības ziņojums par 2018. gadu.* Pieejams: https://faili.liepaja.lv/Dokumenti/Dokumentu-biblioteka/Strat%C4%93%C4%A3ijas-nozaru-pl%C4%81ni/Uzraudzibas_zinojums_par_2018_gadu.pdf

noteikumi.⁵⁷ Liepājas pilsētas pašvaldības nolikumā ir noteikti korupcijas riska draudi, tātad ir veiktas preventīvas darbības,⁵⁸ bet atsevišķa rīcībpolitikas dokumenta, kas apskatītu politiskās drošības sektoru draudu novēršanas iespējas, nav.

Daugavpils pilsētas pašvaldība

Pašvaldības pārstāvis norāda, ka teritoriālā izvietojuma dēļ pastāv gan nošķirtība starp centru un reģioniem, gan finansējuma sadalījuma problēma. Viņaprāt, valstij būtu jāievieš atbilstoši kompensācijas mehānismi, lai nodrošinātu arī līdzvērtīgus apstākļus kā galvaspilsētā, tā reģionos.

Cita lieta, vai ir pietiekoši domāts un vai vispār tiek darīts kaut kas, lai atrastu kompensējošus mehānismus.

Protams, atkarīgs no tā, kur dzīvo, var būt dažādas iespējas.

Apkopojot iegūtās atziņas no padziļinātās intervijas, politiskā drošības sektora izvērtējums ir daudz negatīvāks iedzīvotāju iesaistes procesos, bet pozitīvāks sadarbībā ar centru un iedzīvotāju uzticības jautājumā. Pašvaldības plānošanas dokumentos – Daugavpils pilsētas attīstības programmā 2014.–2020. gadam,⁵⁹ Daugavpils pilsētas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam – ir noteikts, kas ir politiskās drošības draudi.⁶⁰ Piemēram, stratēģijā noteikts, ka nepieciešams uzturēt ārējās funkcionālās saites ar nacionālas nozīmes centriem.⁶¹ Laika posmam līdz 2030. gadam Daugavpils pilsētas pašvaldība izvirza šādu galveno stratēģisko mērķi: “Daugavpils pilsēta – pievilcīgākā vieta dzīvei un uzņēmējdarbībai Austrumbaltijā”⁶². Plānošanas dokumentos nav ietverti rādītāji par to, kādā veidā samazināt politiskos draudus.

Analizējot Daugavpils pilsētas attīstības programmas “Mana pils – Daugavpils” 2014–2020. gadam īstenošanas uzraudzības un novērtēšanas kārtību, norādīts, ka uzraudzības ziņojumi ietverti pilsētas publiskajos

⁵⁷ Liepājas speciālās ekonomiskās zonas pārvalde (16.10.2019.). *Korupcijas un interešu konflikta riska novēršanas politika*. Pieejams: <https://liepaja-sez.lv/uploads/assetDocument/source/5e09bd1a64ae8.pdf>

⁵⁸ Liepājas pilsētas dome (2017). *Liepājas pilsētas pašvaldības nolikums Nr. 14*. Pieejams: <http://dvs.liepaja.lv/public/passport/31431/print>

⁵⁹ *Daugavpils pilsētas attīstības programma “Mana Pils-Daugavpils” 2014.–2020. gadam*. Pieejams: https://www.daugavpils.lv/assets/upload/dokumenti/4_Istenošanas-uzraudziba-novert-kartiba_2020_1.pdf

⁶⁰ *Daugavpils pilsētas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2014.–2030. gadam*. Pieejams: https://www.daugavpils.lv/assets/upload/attistiba/2018/Strategija2014-2030_.pdf

⁶¹ Turpat, 38. lpp.

⁶² Turpat, 30. lpp.

pārskatos.⁶³ 2019. gada publiskajā pārskatā ir iekļauta informācija par komunikāciju ar sabiedrību un par pasākumiem, kas veikti sabiedrības informēšanai par pašvaldības darbību, piemēram, regulāras preses relīzes, preses konferences divas reizes mēnesī, domes sēžu translācijas, reklāmas kampaņas,⁶⁴ tādā veidā īstenojot iedzīvotāju iesaisti un izpratni par pašvaldības paveikto.

Attiecībā uz preventīvo rīcībpolitiku izstrādi – politiskās drošības sektorā nav atsevišķa rīcībpolitikas dokumenta, kas apskatītu politiskās drošības sektoru draudu novēršanas iespējas.

Rīgas pilsētas pašvaldība

Rīgas pilsētas pašvaldības pārstāvis norādīja uz šādu problēmu – kapitālsabiedrībās tiek ieceltas personas, kas ir cieši saistītas ar politiku, tas savukārt var tikt saistīts ar korupciju politiskās drošības sektora skatījumā.

Vispār vajadzētu ļoti nopietni skatīties uz valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībām. Varbūt es esmu viens no tiem cilvēkiem, kas uzskata, ka nevajag daudz kapitālsabiedrību, lai valsts var nodot privātās rokās. Tāpēc ka padomju laiku domāšana, ja kaut kas nepieder man, tad es varu zagt zemā, vidējā un augstā līmenī, ja tas būtu privātais, tad neļautu zagt. Diemžēl tas ir. To vajadzētu publiski stāstīt, kas notiek, publiski pamatoti, lai visi procesi ir caurspīdīgi.

Apkopojot padziļinātājā intervijā iegūtās atziņas, var secināt, ka politiskās drošības sektora izvērtējums ir negatīvāks nekā reālā sasaiste ar labas pārvaldības indikatoriem. Rīgas pilsētas plānošanas dokumenti izstrādāti, pamatojoties uz likumu “Par pašvaldībām”, Teritorijas attīstības plānošanas likumu, Ministru kabineta 16.10.2012. noteikumiem Nr. 711 “Noteikumi par pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentiem” un Rīgas domes 05.07.2011. lēmumu Nr. 3385 “Par Rīgas attīstības programmas 2014.–2020. gadam un Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam izstrādi”. Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā noteikts, ka “Rīgas pilsētas pašvaldības virsuzdevums ir pilsētas iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošana”⁶⁵. Savukārt saistībā ar politiskās drošības draudiem Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā ir iekļauti četri ilgtermiņa attīstības mērķi, no kuriem viens ir “prasmīga,

⁶³ Daugavpils pilsētas attīstības programma “Mana Pils-Daugavpils” 2014.–2020. gadam, 270. lpp. Pieejams: https://www.daugavpils.lv/assets/upload/dokumenti/4_1stenosanas-uzraudziba-novert-karti-ba_2020_1.pdf

⁶⁴ Daugavpils pilsētas 2019. gada Publiskais pārskats, 92.–93. lpp. Pieejams: https://www.daugavpils.lv/assets/upload/dokumenti/2020/Publiskais_parskats_2019.pdf

⁶⁵ Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments (2014). Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Pieejams: https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2014/11/STRATEGIJA_WEB.pdf

nodrošināta un aktīva sabiedrība”⁶⁶, līdz ar to identificēts viens no politiskās drošības sektora elementiem – aktīvi iedzīvotāji, kas veicina līdzdalību, piedalās lēmumu pieņemšanā. Tāpat arī šī mērķa sasniegšanai noteikti šādi rezultatīvie rādītāji – vēlēšanu aktivitāte pašvaldību vēlēšanās, iedzīvotāju apmierinātība ar pašvaldības darbu kopumā, un šie rādītāji arī ir pastarpināti nozīmīgi politiskās drošības sektorā.

Rīgas pilsētas pašvaldības publiskajā pārskatā par 2019. gadu ir ietverta informācija par īstenotajiem pasākumiem iedzīvotāju informēšanai un izglītošanai. Atgriezeniskās saites uzturēšanai starp pašvaldību un sabiedrību 2019. gadā veiktas četras sabiedriskās aptaujas, un aptauju rezultāti ietekmē gan pašvaldības lēmumus, gan projektu tapšanu un virzību, taču iegūtie rezultāti nav publiskoti vai nav norādīts, kur tie būtu atrodami.⁶⁷ Līdz ar to var secināt, ka ir apzināti politiskās drošības draudi, taču par tiem būtu nepieciešama detalizētākā informācija.

Saistībā ar preventīvās rīcībpolitikas izstrādi politiskās drošības sektorā ir norādīts, ka Rīgas pilsētas pašvaldības publiskajā pārskatā par 2019. gadu ietverta informācija par Rīgas pilsētas pašvaldības vadības un darbības pilnveidošanu efektīvas darbības nodrošināšanai, iekšējo auditu, korupcijas novēršanu. Rīgas domes Birokrātijas apkarošanas centrs nodrošina korupcijas risku novēršanas sistēmas pārvaldību, kā arī sagatavo pretkorupcijas stratēģiju nākamajiem periodiem.⁶⁸

Jaunjelgavas pašvaldība

No izveidotās labas pārvaldības matricas un padziļinātajām intervijām ar Jaunjelgavas pašvaldības darbinieku var secināt, ka pārvaldības sistēma ir visnotaļ stabila, ņemot vērā faktu, ka Jaunjelgavas domes priekšsēdētājs amatā atrodas jau trešo termiņu. Lai gan vadošo amatpersonu maiņa šajā pašvaldībā nenotiek bieži, pašvaldības darbinieka ieskatā, iedzīvotāji, nebalsojot par “jauniem” cilvēkiem, mazina draudus, kas rodas, nonākot pie varas jaunai amatpersonai un mainoties ierastajai dzīves videi. Tomēr, no otras puses, iedzīvotāji alkst pēc pārmaiņām, kuras varētu radīt jauns politiskais spēks pašvaldībā.

⁶⁶ Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments (2014). *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Pieejams: https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2014/11/STRATEGIJA_WEB.pdf, 61. lpp.

⁶⁷ *Rīgas pilsētas pašvaldības publiskais pārskats 2019*, 29. lpp. Pieejams: <https://www.riga.lv/lv/publiskais-parskats/rigas-pilsetas-pasvaldibas-publiskais-parskats-2019.pdf>

⁶⁸ *Rīgas pilsētas pašvaldības publiskais pārskats 2019*. Pieejams: <https://www.riga.lv/lv/publiskais-parskats/rigas-pilsetas-pasvaldibas-publiskais-parskats-2019.pdf>

Kā apdraudējums no politiskās vides ir. Pirmo vietu pašvaldību vēlēšanās ieguva KPV LV. Tas bija bezatbildīgs protesta balsojums. Esmu trīs reizes ievēlēts, līdz ar to baigās pārmaiņas iedzīvotāji nealkst.

Pašvaldībai ir sagatavota ilgtermiņa attīstības stratēģija līdz 2033. gadam, kas ir pamats turpmākai plānošanas dokumentu izstrādei, – novada attīstības programma, novada teritorijas plānojums, nozaru plānošanas dokumenti vidējam termiņam (3–5 gadi) un īstermiņa plānošanai.⁶⁹ Tajā pašā laikā izvirzītie mērķi, kā norāda pašvaldības darbinieks, ir teorētiski un nav reāli sasniedzami. Intervijā izskan neapmierinātība ar Vides aizsardzības un reģionālās ministrijas veidoto politiku attiecībā uz pašvaldībām. Tā ne tikai negatīvi ietekmē centra–reģiona attiecību modeli, bet arī mazina reformu ieviešanas efektivitāti.

Ir teorētiski noformulēti mērķi, bieži vien nav reāli, un tad ir saraksts ar pasākumiem, kas jāveic. Attīstības programma ir derīga līdz 2020. gadam, ministrija [VARAM] aizliegusi izstrādāt jaunus ilgtermiņa plānus.

Pašvaldībā ir regulāri nodrošināta caurskatāmība, izmantojot tādus instrumentus kā ikgadējie pārskati par paveikto,⁷⁰ kuros sniegti revidentu ziņojumi par iepriekšējo finanšu periodu un veicamajiem pasākumiem iedzīvotāju informēšanai, pašvaldības darbību un viņu iespējam lēmumu pieņemšanā. Pārskatā atspoguļots, ka 2019. gadā iedzīvotājiem bija regulāra iespēja tikties ar amatpersonu pieņemšanas laikos, kā arī iepazīties ar domes pieņemtajiem lēmumiem, izņemot tiem, kas satur sensitīvu informāciju. Iepriekšējā gadā ir notikusi vismaz viena tikšanās ar iedzīvotājiem Jaunjelgavā un katrā šī novada pagastā.⁷¹ Tāpat 2019. gadā ir apstiprināts korupcijas risku analīzes un pretkorupcijas pasākumu plāns 2019.–2021. gadam,⁷² kurā ir noteikti pasākumi korupcijas riska mazināšanai.

Kā vienu no draudiem Jaunjelgavas pašvaldības darbinieks saskata centra–reģiona attiecības, jo līdzfinansējums ir būtisks šīs pašvaldības noteikto mērķu izpildei. Viņš uzskata, ka finanšu izlīdzināšana starp pašvaldībām nav taisnīga, tāpēc pastāv arī risks zaudēt dotācijas Jaunjelgavai.

⁶⁹ Jaunjelgavas novada dome (2013). *Jaunjelgavas novada ilgtermiņa attīstības stratēģija 2013.–2033. gadam*. Pieejams: <https://www.jaunjelgava.lv/novads/novada-attistiba/ilgtermigigas-attistibas-strategija/> [skatīts 15.09.2020.]

⁷⁰ Jaunjelgavas novada dome (2019). *Jaunjelgavas novada pašvaldības novada publiskais pārskats*. Pieejams: <https://www.jaunjelgava.lv/pasvaldiba/publikacijas/publiskie-parskati/> [skatīts 15.09.2020.]

⁷¹ Turpat.

⁷² Jaunjelgavas novada dome (2019). *Jaunjelgavas novada pašvaldības korupcijas risku analīzes un pretkorupcijas pasākumu plāns 2019.–2021. gadam*. Pieejams: <https://www.jaunjelgava.lv/pasvaldiba/dokumenti/jaunjelgavas-novada-pasvaldibas-korupcijas-risku-analizes-un-pretkorupcijas-pasakumu-plans-2019-2021-gadam/> [skatīts 15.09.2020.]

Finansējuma sadalījums Pierīgas pašvaldībās [...] finanšu izlīdzināšana starp pašvaldībām nav taisnīga – potenciāls apdraudējums pašvaldībai – [bailes] no valsts dotāciju zaudēšanas Jaunjelgavai. Tā ir 1/3 budžeta, par kuru iespējams uzturēt skolas, bērnudārzus, teritorijas uzturēšana un sociālā palīdzība.

Kopumā var secināt, ka Jaunjelgavas pašvaldība cenšas nodrošināt labas pārvaldības praksi ar caurskatāmību un pārvaldības sistēmas stabilitāti. Taču tajā pašā laikā ir nepieciešami uzlabojumi preventīvajā rīcībspolitikā, jo Jaunjelgavā publiski nav pieejami algoritmi rīcībai krīzes situācijā un nav pašvaldības apstiprināta aktuāla civilās aizsardzības plāna. Nepieciešams paaugstināt ierēdņu profesionalitāti, jo sarežģītāku pakalpojumu gadījumā ierēdņi nespēj palīdzēt, tādēļ iedzīvotājiem jānododas uz Rīgu. Tāpat jāpārskata plānošanas ilgtermiņa redzējums, izvirzot reālus un sasniedzamus mērķus.

Secinājumi

Latvijas iedzīvotājus satrauc politiskā drošība un ar to saistītās problēmas. Piemēram, valsts resursu pārvaldība, ilgtermiņa plānošana, kā arī iedzīvotājiem skaidrs ilgtermiņa redzējums ir vieni no svarīgākajiem aspektiem, lai viņi varētu apgalvot, ka politiskā drošība pastāv. Diemžēl ne tikai iedzīvotāji un arī ne visi politikas veidotāji uzskata, ka šobrīd trūkst ilgtermiņa plānošanas, kurā vaino valdības veidoto politiku vai tās neesamību/neskaidrību.

Iedzīvotāju uztverē politika ietver ļoti plašu sfēru kopumu, iekļaujot tajā apkārtējos notikumus sabiedrībā. Līdz ar to arī visās neveiksmēs un problēmās iedzīvotāji vaino valsti kā kopumu, nevis atsevišķas amatpersonas vai institūcijas, piemēram, neefektīvā valsts resursu pārvaldībā un ilgtermiņa plānošanas neesamībā.

Interviju laikā iezīmējās vairāki būtiski aspekti gan iedzīvotāju subjektīvajā drošības uztverē, gan politikas veidotāju redzējumā par politiskajiem draudiem. Būtiskākais no tiem ir ilgtermiņa plānošanas vai ilgtermiņa redzējuma trūkums, uz ko norādīja gan iedzīvotāji, gan arī lielākā daļa pašvaldību darbinieku. Šāda viedokļa veidošanos ir veicinājusi pārāk biežā valdības politikas maiņa galvenokārt attiecībā uz nodokļiem, līdz ar to iedzīvotājiem trūkst stabilitātes un aug nenoteiktība par nākotni. Arī politikas veidotāji norāda uz ilgtermiņa plānošanas trūkumu, pirmkārt, jau no valdības puses un atzīst, ka pašu pārvaldītajā pašvaldībā nav ilgtermiņa plāna, jo tam neesot resursu. Īpaši tas ir vērojams mazākās pašvaldībās, kā Jaunjelgava vai Talsi. Otrs subjektīvās uztveres aspekts ir cieši saistīts ar valdības stabilitāti, kur iedzīvotāji norādīja, ka tieši valdības stabilitāte veicina drošības sajūtu. Stabila valdība spēj pieņemt

lēmumus un tos īstenot ilgākā termiņā, jo pārāk bieža valdību maiņa neveicina iesāktās politikas īstenošanu, bet gan sekmē regresu kopējā attīstībā, turklāt lieki tiek tērēti finanšu resursi. Nestabilas valdības raisa iedzīvotājos, privātajā sektorā vēl lielāku neuzticību tām, jo nav iespējams paredzēt turpmākās izmaiņas, kas var rezultēties ekonomiskā nestabilitātē. Treškārt, iedzīvotāju ieskatā, draudus stabilitātei rada politiķu nesodāmība jeb politiskās atbildības neesamība. Lai gan pastāv kārtība, kādā valdības ministri atskaitās Saeimas priekšā, tomēr šī kārtība ir pārāk vispārīga, atrauta no reālās dzīves un neuzliek līdzatbildību par pieņemtajiem lēmumiem.

Kopumā subjektīvajā drošības uztverē būtiska nozīme ir komunikācijai, kur centram nepieciešams skaidrot pieņemto lēmumu nozīmi ne tikai iedzīvotājiem, bet arī reģionos izvietotajām institūcijām, jo centra pieņemtie lēmumi ietekmē visus iedzīvotājus, kamēr pašvaldību lēmumi ir saistoši tikai tās iedzīvotājiem. Turklāt iedzīvotājiem nepieciešams skaidrot institucionālo atbildību, jo viņu uztverē atsevišķas funkcijas (visbiežāk tās, kuras pašvaldība nepilda vai nespēj izpildīt), kuras būtu jāpilda, pašvaldībām tiek novirzītas kā centra atbildība, tādējādi arī veidojot centru kā draudu subjektīvajā drošības uztverē. Tajā pašā laikā atsevišķās pašvaldībās iedzīvotāji uztver centru kā kaut ko tālu un grūti aizsniedzamu, tāpēc tur notiekošie procesi viņiem nešķiet aktuāli, turklāt pastāv uzskats, ka kopējā procesā viņi nespēj neko ietekmēt. Rezultātā iedzīvotājos veidojas pretestība centra veidotajai politikai. Tā izpaužas ne tika kā pasivitāte vēlēšanās, bet arī kā vāja iesaiste sabiedriskās apspriešanās un jaunās politikas iniciatīvās.

Lai gan iedzīvotāji lielākoties uzticas pašvaldībām un vērtē to darbu pietiekami augstu, tomēr pētījumā parādās norādes uz nepieciešamību pēc kvalitatīvākas savstarpējās komunikācijas. Iedzīvotājiem trūkst informācijas par iespējām iesaistīties lēmumu pieņemšanā, lai arī pašvaldības regulāri publicē informāciju vietnēs, informatīvajos izdevumos un sociālo tīklu kontos. Iespējams, ka iedzīvotāju pārmetums par ierobežotām iespējām līdzdarboties pašvaldību darbā ir saistāms ar iedzīvotāju gaidām pēc jaunām un interaktīvām iesaistes formām.

Latvijas iedzīvotāji uzticas vēlēšanu norisei, neraugoties uz to, ka uzticība politiķiem un institūcijām nav pārāk augsta. Vēlētāji paļaujas uz Centrālo vēlēšanu komisiju un apzinās, ka vēlēšanas tiek organizētas korekti un kvalitatīvi, līdz ar to nav pamata bažīties par vēlēšanu procesa pārkāpumiem.

Pašvaldībās (Liepājā, Daugavpilī, Rīgā, Jaunjelgavā), kurās fokusa grupu intervijās politiskās drošības sektora draudi identificēti starp trim nozīmīgākajiem draudiem, pašvaldību plānošanas dokumentos nav apskatīti visi pašvaldībām nozīmīgie politiskās drošības draudi. Tā, piemēram, pašvaldības bieži

nav aplūkojušas iedzīvotāju zemo iesaisti lēmumpieņemšanas procesos vai korupcijas risku novēršanu, jo attīstības plānošanas dokumenti tiek izstrādāti ilgākam laika posmam un pašvaldības cenšas iekļaut gan esošās, gan arī iespējamās problēmas. Šeit saduras divas atšķirīgas subjektīvās perspektīvas, kur iedzīvotāji, iespējams, raizējas par vietējās varas atvērtību, bet vietējā vara kopējās politiskās drošības problēmu – korupciju – uztver kā nacionālā līmeņa parādību un neattiecina uz sevi.